

УДК 37.037

КУЛЬТУРА ВІДПОЧИНКУ ТА ДОЗВІЛЛЯ ЯК СКЛАДОВА ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ОСНОВ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ

О.В. Чеботарьова

У статті йдеться про значення сімейних традицій, свят, звичаїв, продуктивного спілкування, що в сукупності становлять культуру відпочинку та дозвілля родини. Наголошується на необхідності формування в студентській молоді цієї культури з метою підготовки її до створення власної сім'ї, що базуватиметься на духовно-моральних основах.

***Ключові слова:** студентська молодь, сім'я, культура відпочинку та дозвілля, духовно-моральні основи.*

Сім'я з метою реалізації її кожного члена та щасливого існування має виконувати ряд функцій, які тісно взаємопов'язані між собою і гармонійне поєднання яких сприяє створенню духовно-моральної атмосфери. Серед визначених ученими функцій найбільш значимими є: біологічна, тобто народження дітей; економічна, а саме заробіток і розподіл грошей; господарсько-побутова; соціальна, адже сім'я є тим виховним середовищем, у якому дитину навчають певним соціальним і моральним нормам, формують світогляд і ставлення до людей; духовна функція [14]. Сім'я має бути осередком духовного становлення особистості, всі гарні та добрі риси характеру мають бути закладені в оточенні близьких і рідних. Адже виховуючи дитину, виховується наступне покоління, яке має зростати з любов'ю до людей, життя, природи.

Психолог Л. Шнейдер, крім вищеназваних функцій додає такі: регенеративна, яка пов'язана з успадкуванням прізвища, майна та соціального становища; рекреативна, яка полягає у відпочинку, організації дозвілля, піклуванні про здоров'я та добробут членів сім'ї; психотерапевтична, яка полягає у тому, що чоловік і дружина повинні вміти виконувати психологічну підтримку один одного та надихати й допомагати у вирішенні проблем [16].

Побудова сім'ї, яка має базуватися на духовно-моральних основах – це праця кожного дня всіх без виключно членів родини. Виконання таких функцій, як господарсько-побутова, економічна, соціальна потребує витрачання фізичних та моральних сил. Відновлення енергетичного балансу членів сім'ї відбувається завдяки психотерапевтичній та рекреативній функціям. Кожна людина повинна розуміти, що має право на відпочинок у колі люблячих її домочадців, розраховувати на розуміння, моральну підтримку та допомогу. Однак ми вважаємо, що як працювати, так і відпочивати людину треба вчити. Проведений з користю час дозвілля в родині сприятиме відновленню енергетичних ресурсів і духовній «підзарядці». Тому однією з важливих складових духовно-моральних основ підготовки студентської молоді до сімейного життя є, безперечно, культура дозвілля.

Проблемою підготовки молодого покоління до створення сім'ї, формування в неї уявлення про сімейні традиції, організацію відпочинку та дозвілля займалися багато науковців: Т. Вечерок, Г. Волков, А. Макаренко, І. Охріменко, М. Стельмахович, В. Струманський, В. Сухомлинський, Т. Яценко та багато ін. Усіх учених турбує питання засвоєння молоддю сімейних традицій, формування вміння проведення продуктивного дозвілля з метою створення в майбутньому власної духовно багатой сім'ї.

Однак, незважаючи на відчутну необхідність у підготовці студентської молоді до сімейного життя, не є ґрунтовно вивченим питання формування культури відпочинку та дозвілля як складової духовно-моральних основ підготовки студентської молоді до сімейного життя.

Метою нашої статті є обґрунтування сутності культури відпочинку та дозвілля як складової духовно-моральних основ сімейного життя.

Культура відпочинку та дозвілля включає у себе багато аспектів: сімейні традиції та звичаї, свята, спілкування членів сім'ї, відвідування культурних заходів тощо. У кожній міцній сім'ї створюється власна неповторна система дозвілля, на якій базується виховна, господарсько-побутова та інші види сімейної діяльності. Дуже влучним стосовно цієї проблеми, на наш погляд, є такий вислів М. Стельмаховича: «Традиція – це досвід, звичаї, погляди, смаки, норми поведінки, що склалися історично і передаються з покоління в покоління. Традиція забезпечує спадкоємність поколінь, без якої не може бути родинного виховання, яке, по суті, зводиться до передачі народного досвіду, національних звичаїв, культурних надбань із покоління в покоління» [10, с. 42].

Як педагогічне поняття традиції є центральним компонентом українського народознавства. Вони включають у себе звичаї, ритуали, свята, духовні цінності, норми і правила поведінки. Дотримання народних традицій – показник духовної культури особистості, адже вони забезпечують передачу народних надбань в освіті та вихованні [3].

Слова святість, святий і свято – одного кореня. Свято для душі, радість у домі – це те, на чому тримається сім'я, особливо в наш час. Саме під час такого спілкування молоддю засвоюються основи моральності, духовності та милосердя. Все сімейне життя в минулому супроводжувалося різноманітними обрядами та ритуалами, котрі в образно-символічній формі означали певні етапи життя людини й окремі стадії розвитку сім'ї [1].

Традиції та звичаї відіграють важливу роль у житті людини. Вони віддзеркалюють спосіб нашого життя, вбираючи в себе всі знання, вміння та навички, накопичені багатьма поколіннями. Можна сказати, що традиції є своєрідним засобом спілкування нашого покоління з предками. На ролі традицій не тільки в сім'ї, але й у розвитку всього людства, наголошує Г. Ващенко. Він вважає, що в традиціях зберігається пам'ять людського роду. Основною функцією пам'яті є збереження набутого досвіду. Якщо б людина не володіла пам'яттю, вона б не тільки не рухалась уперед, а взагалі не могла існувати, бо тільки попередній досвід може дати старт новим знанням і вмінням [4].

Дуже цікавими, на наш погляд, є звичаї та традиції, які споконвіків існували в українських сім'ях, але останнім часом почали забуватись. Так, Н. Мазурок та А. Рогоза, досліджуючи традиції, що виконувались при народженні дитини підкреслюють: «Люди дивились, якщо на хвiртці рушник висів – хлопчик, якщо хустка – дівчина» [13]. У народі вважали, що мати народжує не тільки тіло дитини, а й її душу. Саме тому раніше так цінувався культ матері. Без її благословення не вирушали в дорогу, не сіяли в полі, не входили в нову оселю. Культ матері був непохитним – повага та любов до найближчої у світі людини передавалась із покоління в покоління. Не менш цінувався й батько. Його поважали та слухались у всьому. Більш того, раніше традиційне звертання до батьків на “Ви”, ніби звеличувало їх в очах дітей, змушувало останніх боготворити людей, які дали їм життя. Недарма одним із найстрашніших гріхів вважалась зневага батьків дітьми. Тому батьківський авторитет підтримувався не тільки сім'ями, але й суспільством і церквою.

На відміну від сучасного стану сім'ї, раніше родинне коло не обмежувалось лише мамою і татом. У вихованні дитини, передачі народних і сімейних традицій і звичаїв, брала участь уся родина. Активними вихователями виступали не тільки бабусі та дідусі, але й сестри та брати. Так, «хлопчикам представники старшого покоління прищеплювали почуття лицарства, готували до господарювання поруч з батьком та дідусем»[5].

Дівчинкою ж займалась не тільки мати, але й бабуся, передаючи їй секрети жіночого й господарського мистецтва. Саме це можна було назвати формуванням духовно-моральних основ підготовки молоді до сімейного життя, адже як хлопчиків, так і дівчат готували до самостійного вступу в доросле життя. Дівчаток навчали бути справжньою жінкою та дружиною, матір'ю та вихователькою, і навпаки, хлопців прилучали до заробітку грошей, захисту своєї сім'ї та господарювання. За словами М. Стельмаховича, у дівчаток треба виховувати такі риси, як «чесність, подружня вірність, витривалість і працьовитість, відданість обов'язку товаришки, сестри, коханої, нареченої, дружини, оберігальниці домашнього вогнища, отчого світильника й хатнього затишку» [11]. Такі традиції мали дуже важливе значення, адже вони створювали нібито зв'язок між поколіннями. Всі секрети, які віднайшли наші предки, передавались із вуст у уста, з покоління в покоління.

Народні традиції, фольклор, вірування, прикмети є важливими сферами духовності народу. На думку дослідника І. Мартинюк: «Пізнаючи національний фольклор, у якому відображено весь культурно-історичний, мистецький шлях народу (думи, пісні, скоромовки, прислів'я, приказки тощо), молодь засвоює менталітет свого народу, його неповторність, що сприяє забезпеченню духовної єдності поколінь»[8, с. 73].

Дослідник Л. Повалій наводить цілу низку форм організації проведення часу та спільної діяльності. Такими формами є: «Мамин вихідний», сімейні гуртки за інтересами, родинні читання, домашні лялькові театри, спільне відзначення свят і подій, вечори спогадів, вивчення родоводу сім'ї тощо [9]. Ми вважаємо, що студентську молодь, готуючи до сімейного життя, треба навчати подібним формам спільного проведення часу, а також спонукати її на творчий підхід до створення власної сімейної системи відпочинку та дозвілля.

На думку М. Стельмаховича, до провідних засобів духовно-морального виховання належать: література і фольклор, різні види мистецтв, народний гумор, націлений на засудження й профілактику моральних вад [12]. На нашу

думку, саме такі форми спільної діяльності виступають регулятором міжособистісного спілкування у сім'ї та зближують її членів. Немає нічого більш прекрасного у світі, ніж коли члени сім'ї збираються вдома ввечері після важкого навчального або трудового дня за одним столом, діляться всім, що в них сталося за день. Як зауважує С. Барюхіна: «... у прекрасних батьків виростають прекрасні діти у тому випадку, коли між батьками та дітьми – тісний духовний контакт...» [2, с. 77]. Ми вважаємо, що саме традиції та звичаї, проведення сімейних свят та обрядів можуть сприяти встановленню духовного контакту батьків із дітьми, адже сімейне життя не може існувати зовні традицій та «при втраті духовно-моральних традицій у суспільстві руйнується інститут сім'ї» [6, с. 115]. Як кожна культура та нація відображають себе у святах, які свідчать про їх ідеали та моральні цінності, так і сім'я втілює в собі ті культурно-релігійні уявлення, носієм яких вона є.

Сьогодні не тільки молодь, але й уся нація стала неосвіченою в питаннях виконання та дотримання священних традицій. Прикладом може стати символіка весілля. Раніше молодят обсівали тільки зерном, зараз же додають гроші та цукерки. Гроші символізують духовну безликість, а цукерки – забави та пустощі. Тож чи варто молодим бажати такої долі? На думку П. Щербань: «Багатолітнє руйнування родових (народних) традицій нині ставить під загрозу можливість самобутнього існування роду (народу), а то й буття як такого» [15, с. 119].

Американські дослідники Д. Келлі, В. Фрейсінгер і Д. Томпсон зазначають, що будь-якій сім'ї не треба чекати на особливі події для святкування. Кожен день може стати особливим, якщо члени сім'ї будуть тягнутись один до одного та кожен день робити святом. Адже шанс робити те, що подобається, та відпочивати як тілом, так і душею приносить сенс життю [17; 18].

Отже, треба зробити так, щоб сімейні вечори та проведення різних свят увійшли у звичку кожної сім'ї, цінувались і виконувались традиції попередніх поколінь. Проведений продуктивно час в колі сім'ї, позитивне спілкування сприятиме реалізації кожного її члена у всіх сферах життєдіяльності, сприятиме формуванню почуття захищеності та потреби. Адже «кожний дім, кожна сім'я може стати справжнім осередком духовності» [7, с. 57].

Література

1. *Бабенко Н. Б.* Інтеграція родинних традицій, свят і обрядів у форми культурогенної життєдіяльності сучасної сім'ї / Н. Б. Бабенко // *Український соціум.* – 2005. – № 1 (6). – С.73-83.
2. *Барюхина С. И.* Истоки доброты : Беседы о нравственном воспитании детей в семье / С. И. Барюхина. – Мн. : Полымя, 1987. – 128 с.
3. *Бойко А.* Педагогічний потенціал національно-культурних традицій / А. Бойко // *Рідна школа.* – 1999. – № 10. – С. 12-15.
4. *Ващенко Г.* Виховний ідеал / Григорій Ващенко. – Полтава : Полтавський вісник, 1994. – 191 с.
5. *Головко М. Б.* Виховний потенціал батьківської педагогіки як феномена народної культури / М. Б. Головко // *Ціннісні пріоритети.* – Ч. 4. – 11-13 листопада 2003. – С. 132-136.
6. *Культура семьи : Учебное пособие / Сост. : Н. Г. Храмова, Г. Г. Алексева, А. А. Сараева.* – Кострома : ГОУВПО КГУ им. Н. А. Некрасова, 2005. – 208 с.
7. *Максименко Н. В.* Семья и возрождение духовности / Н. В. Максименко // *Школа духовности.* – 2001. – № 6. – С. 55-57.
8. *Мартинюк І. В.* Національне виховання : теорія і методологія : метод. посібник / І. В. Мартинюк. – К. : ІСДО, 1995. – 160 с.
9. *Повалій Л.* Виховання у молодших підлітків поваги до старших / Л. Повалій // *Шкільний світ.* – квітень 2004. – № 13. – С. 6-7.
10. *Стельмахович М.Г.* Українська родинна педагогіка: Навч. посібн. – Київ: ІЗМН, 1996. – 285 с.
11. *Стельмахович М. Г.* Виховний ідеал української народної педагогіки / Мирослав Гнатович Стельмахович // *Початкова школа.* – 1994. – № 2. – С. 3-6.
12. *Стельмахович М. Г.* Українське національне виховання / Мирослав Гнатович Стельмахович // *Початкова школа.* – 1993. – № 8. – С. 3-7.
13. *Українська родина : науково-методичний посібник / Уклад. і наук. ред. Т. І. Люріна, В. Г. Слюсаренко, М. Г. Тараненко.* – К. : Київський міжрегіональний інститут удосконалення вчителів ім. Б. Грінченка, 1998. – 1304 с.
14. *Химич Н.* Родинне виховання в сучасних умовах / Н. Химич // *Рідна школа.* – 1999. – № 10. – С. 18-20.
15. *Шнейдер Л. Б.* Семейная психология / Лидия Бернгардовна Шнейдер. – М. : Академический Проект, 2006. – 768 с.
16. *Kelly J., Freysinger V.* 21st century leisure : current issues / J. Kelly, V. Freysinger. – Needham Heights : Allyn & Bacon, 2000. – 298 p.
17. *Thompson J. T.* The Joy of Family Traditions : A Season-by-Season Companion to 400 Celebrations and Activities / Jennifer Trainer Thompson. – Ten Speed Press, 2008. – 256 p.

В статтє говориттє о значеннн семееннх традицій, праздннкєв, обнчєєв, продукутнвногє обнценнє, что в совокупностн составлєют культуру отдыха и досуга семеи. Делаеттє акцент на необходнмостн формнрованнє у студенческой молодежи этой

культуры с целью подготовки ее к созданию собственной семьи, которая будет формироваться на духовно-моральных основах.

Ключевые слова: студенческая молодежь, семья, культура отдыха и досуга, духовно-моральные основы.

The article deals with the importance of family traditions, holidays, customs, fruitful communication, which together comprise the culture of rest and leisure of family. The necessity of formation of this culture in the student youth with the purpose of its preparation to the creation of their family, which will be based on the moral and spiritual basis, has been stressed.

Key words: student youth, family, culture of rest and leisure, moral and spiritual basis.

Чеботарьова О.В. - аспірантка кафедри педагогіки Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля (м. Луганськ, Україна)

Рецензент – член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор Г.П. Шевченко

УДК 215 + 546

ДУХОВНОСТЬ ЧЕЛОВЕКА НА ПЛАНЕТАРНОМ УРОВНЕ

Т.Д. Шубейкина

В данной статье предлагается новое осмысление понятия духовности с точки зрения новой мировоззренческой парадигмы, раскрывающей триединую суть формирования современной картины мира на основе нового представления периодического закона Д.И. Менделеева как Универсального Закона Творения одухотворенной материи живого вещества, проявленного через триединство: дух-душа-материя (тело).

Ключевые слова: духовность, планетарный уровень, картина мира.

Духовность как общее понятие— это есть совокупность *проявлений духа* в мире и человеке. В социологии, публицистике и культурологии «духовностью» называют объединяющие начала общества, выражаемые в виде моральных ценностей и традиций, сконцентрированные, как правило, в религиозных учениях и практиках, а также в художественных образах искусства. Считается,